

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

**КАФЕДРА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ З ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

***“Збереження емоційного здоров’я
дітей молодшого шкільного віку в умовах
невизначеності методами арт-терапії”***

Виконав: здобувач 2 курсу,
групи ПС-21-2вм
спеціальності 053 «Психологія»
Порхун Н.В.
Керівник: Батраченко І.Г.
доктор психол. наук, професор

**м. Дніпро
2023**

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

АНОТАЦІЯ
кваліфікаційної роботи
Порхун Наталії Василівни
на тему:

«Збереження емоційного здоров'я дітей молодшого шкільного віку в умовах невизначеності методами арт-терапії»

Кваліфікаційна робота здобувача 2-го курсу, спеціальності «Психологія» (у форматі Магістр) (Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, кафедра інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи) присвячена проблемі теоретичного обґрунтування та емпіричного дослідження особливостей збереження емоційного здоров'я дітей молодшого шкільного віку в умовах невизначеності методами арт-терапії.

Обґрунтовано, що важливим компонентом «здоров'я» є психологічне здоров'я, яке виступає ресурсом розвитку особистості, саме від нього залежить загальний психологічний стан людини, її самопочуття, уміння долати життєві труднощі тощо. Цей досвід потрібно розвивати з дитинства. Втрата потенціалу у дитинстві - одна з найгостріших сучасних світових проблем.

Розглянуто, що фрагментарно окремі аспекти психологічних основ емоційного здоров'я тривалий час досліджувалися побічно в межах проблем психологічного здоров'я. Лише в останні кілька років з'явилися роботи, в яких безпосередньо предметом дослідження виступають різні особливості саме емоційного здоров'я на основі аналізу проявів тривожності, агресії, певних властивостей емоційної зрілості та ін.

Стверджується, що емоційне здоров'я це специфічне оцінне суб'єктивне відображення функціонування почуттєвої сфери у людини від відносно позитивно-комфортного до негативно-дискомфортного стану в різних умовах її життєдіяльності.

З'ясовано, що психологічно і більш привабливо для людей в нашій культурі життя в умовах визначеності, а в умовах невизначеності життя сприймається дискомфортом і незручним більшістю людей. Невизначеність може ігноруватися і не сприйматися, як було в стародавніх культурах.

Інноваційним для психології є вивчення особистісної толерантності до невизначеності. Припускається, що володіння толерантністю до ситуації невизначеності дозволяє суб'єкту бачити у постійно змінюваному світі нові можливості, знаходити компроміси між собою та навколишнім світом.

Зазначено, що невизначеність - це концепт поняття достатньо високого рівня абстракції, яке в процесі соціалізації засвоює суб'єкт. І це торкається як житейського рівня розвитку понять, так і наукового.

Встановлено, що діти дошкільного віку не сприймають невизначеність, тому що не розуміють цього поняття. Коли людина починає усвідомлювати аспект невизначеності життя, то вона може його ігнорувати (не турбуватися), ставитися толерантно або інтолерантно. Молодший шкільний вік є найбільш сенситивним періодом для формування поняття невизначеності на житейському і науковому

рівні, адже саме в шкільні роки у дитини відбувається формування психологічної стійкості, становлення рис характеру та особистості.

Акцентується, що останніми роками у психології активно застосовуються програми, спрямовані на збереження емоційного здоров'я дітей, через формування толерантності до невизначеності, що ґрунтуються на мистецтві. Особливу популярність у цьому напрямі набула арт-терапія, як безпечний і потужний інструмент діагностики та корекції емоційних станів у дітей.

За результатами експериментального дослідження у роботі встановлено, що в умовах невизначеності у дітей молодшого шкільного віку спостерігаються наступні результати особливостей емоційного здоров'я: високий і середній рівень тривожності у 40% і 60% досліджуваних дітей, високий рівень агресії у 36% і виявляється найбільше в таких формах, як роздратування 84%, негативізм 84%, словесна і непрямая агресія 84%, образливість 36, фізична агресія 24%, низький рівень сформованості процесів розпізнавання емоцій мають 8% дітей, уявлення про поняття «невизначеність» тільки починає формуватися у 80% дітей і не має уявлення у 20%, відсутність толерантності до невизначеності виявлено у 48% дітей, частково сформована у 40%.

Опираючись на необхідність корекційної роботи з тривожністю, агресією, інтолерантністю до невизначеності за результатами дослідження нами була створена корекційно-розвивальна програма, щодо збереження емоційного здоров'я дітей і формування толерантності до невизначеності засобами арт-терапії.

Перспективою подальшого дослідження може бути складання програми з розвитку толерантності до невизначеності і збереження емоційного здоров'я дітей в підлітковому віці.

Практична значущість полягає в тому, що отримані результати можуть використовувати педагоги при викладанні навчальних дисциплін «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», які пов'язані з проблематикою вікової психокорекції, шкільні психологи, соціальні педагоги в роботі з дітьми при створенні корекційних програм з профілактики і збереження емоційного здоров'я.

Перелік ключових слів: *емоційне здоров'я, невизначеність, толерантність, арт-терапія, молодші школярі, тривожність, агресія.*

SUMMARY
qualification work
Porkhun Nataliia
on the topic:

"Preservation of the emotional health of of primary school age children in conditions of uncertainty by art therapy methods"

The qualification work of the 2nd-year applicant, majoring in "Psychology" (in Master's format) (Alfred Nobel University, Dnipro, department of innovative technologies in pedagogy, psychology and social work) is devoted to the problem of theoretical substantiation and empirical research of the features of maintaining emotional health I children of primary school age in conditions of uncertainty with methods of art therapy.

It is well-founded that an important component of "health" is psychological health, which acts as a resource for the development of personality, it is on it that the general psychological state of a person depends, his well-being, the ability to overcome life's difficulties, etc. This experience must be developed from childhood. Loss of potential in childhood is one of the most acute modern world problems.

It is considered that individual aspects of the psychological foundations of emotional health have been studied indirectly for a long time within the framework of psychological health problems. Only in the last few years have there been works in which various features of emotional health are directly the subject of research, based on the analysis of manifestations of anxiety, aggression, certain properties of emotional maturity, etc.

It is claimed that emotional health is a specific evaluative subjective reflection of the functioning of the sensory sphere in a person from a relatively positive-comfortable to a negative-uncomfortable state in various conditions of his life.

It has been found that psychologically and more attractive for people in our culture is life in conditions of certainty, while life in conditions of uncertainty is perceived as uncomfortable and inconvenient by the majority of people. Uncertainty can be ignored and ignored, as it was in ancient cultures.

Innovative for psychology is the study of personal tolerance to uncertainty. It is assumed that the possession of tolerance to the situation of uncertainty allows the subject to see new opportunities in the constantly changing world, to find compromises between himself and the surrounding world.

It is noted that uncertainty is a concept of a sufficiently high level of abstraction, which the subject learns in the process of socialization. And this affects both the everyday level of the development of concepts and the scientific one.

It has been established that preschool children do not perceive uncertainty because they do not understand this concept. When a person begins to realize the aspect of uncertainty in life, he can ignore it (not worry), be tolerant or intolerant. Younger school age is the most sensitive period for the formation of the concept of uncertainty at the everyday and scientific level, because it is during the school years that the child develops psychological stability, the formation of character and personality traits.

It is emphasized that in recent years, psychology has actively used programs aimed at preserving the emotional health of children through the formation of tolerance for uncertainty based on art. Art therapy has gained special popularity in this direction, as a safe and powerful tool for diagnosing and correcting emotional states in children.

According to the results of the experimental research in the work, it was established that in conditions of uncertainty in children of primary school age, the following results of the features of emotional health are observed: a high and medium level of anxiety in 40% and 60% of the studied children, a high level of aggression in 36% and is most evident in such forms as irritation 84%, negativism 84%, verbal and indirect aggression 84%, offensiveness 36, physical aggression 24%, 8% of children have a low level of formation of emotion recognition processes, the concept of "uncertainty" is just beginning to form in 80% of children and has no idea in 20%, lack of tolerance for uncertainty was found in 48% of children, partially formed in 40%.

Based on the need for corrective work with anxiety, aggression, and intolerance to uncertainty, based on the results of the study, we created a corrective and developmental program for preserving the emotional health of children and forming tolerance for uncertainty by means of art therapy.

The prospect of further research may be the development of a program for the development of tolerance to uncertainty and the preservation of emotional health of children in adolescence.

The practical significance lies in the fact that the obtained results can be used by teachers in the teaching of the educational disciplines "Age Psychology", "Pedagogical Psychology", which are related to the problems of age psychocorrection, school psychologists, social pedagogues in working with children in the creation of corrective prevention programs and maintaining emotional health.

Key words: emotional health, uncertainty, tolerance, art therapy, younger students, anxiety, aggression.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	9
1.1. Емоційне здоров'я особистості	10
1.2. Особливості негативних емоційних станів у дітей молодшого шкільного віку	14
1.3. Проблема невизначеності у психологічній науці	21
1.4. Арт-терапія при емоційних порушеннях у дітей молодшого шкільного віку	25
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	35
2.1. Первинне дослідження емоційного здоров'я дітей молодшого шкільного віку	36
2.2. Розробка і проведення корекційно-розвивальної програми збереження емоційного здоров'я дітей молодшого шкільного віку з використанням методів арт-терапії	48
2.3. Дінаміка емоційного здоров'я дітей молодшого шкільного віку після використання методів арт-терапії	53
Висновки до розділу 2	63
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ	79